

Mediacje jako alternatywny sposób rozwiązywania sporów w szkole

Konflikty jako element i jednocześnie cecha antropologicznego rozwoju człowieka są najbardziej dostrzegalną formą ludzkiej działalności. Dlatego też z perspektywy człowieka współczesnego umiejętność rozwiązywania sporów zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami współżycia społecznego oraz kompetencje w zakresie prowadzenia dyskursu wydają się być znaczące, a ich brak może okazać się destrukcyjny.

Mediacje

Pośrednictwo, którego celem jest doprowadzenie do ugody między spierającymi się stronami, określane jest mianem mediacji¹. Nieco precyzyjniej, wskazując na istotne działania podejmowane w ramach mediacji, ujmując to pojęcie Polskie Centrum Mediacji, dla którego oznacza ono rozmowę dwóch stron, która ma na celu doprowadzenie do rozwiązania konfliktu i porozumienia². Przez wiele lat prowadzenie mediacji było kojarzone z działalnością sądów. Jednakże współcześnie znacznie się to zmieniło. Odwołując się do Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³ można stworzyć znacznie szerszą definicję mediacji, która podkreślałaby, że jest to pozasądowy, dobrowolny i niesformalizowany proces rozwiązywania sporów pomiędzy stronami, czyli uczestnikami konfliktu, przy pomocy bezstronnego mediatora.

Idea prowadzenia mediacji jako środka zastępczego dla sądu pojawiła się w Polsce w 1991 r. wraz z ustawą o rozwiązywaniu sporów zbiorowych. Kolejnym krokiem na drodze rozwoju instytucji mediacji było przeniesienie jej na płaszczyznę spraw karnych, a następnie nieletnich⁴. Ustawodawca dał możliwość prowadzenia mediacji w sporach z zakresu prawa cywilnego dopiero w 2005 r. Instytucja ta, prężnie działając w naszym kraju i korzystając z doświadczeń państw zachodnich (głównie Ameryki), stworzyła własne zasady dostosowane do polskich realiów prawnych i obyczajowych, a także kodeks mediatora, będący wykładnią etycznych powinności względem pełnionej funkcji.

Szkola jest wyjątkowym miejscem spotkania ludzi (o różnych zainteresowaniach, poglądach, wyznających odmienne religie, młodzieży deklarującej przynależność do skrajnie różnych grup subkulturowych) oraz „agorą”, która często uwypukla różnice stratyfikacyjne związane z pochodzeniem i zamożnością. Wszystko to, jak również rozbieżności w interesach, może stać się źródłem konfliktów. Bowiem odmienne stanowiska będą reprezentowali nauczyciele, odmienne zaś dyrektor, pozostali pracownicy

¹ www.sjp.pwn.pl/mediacja

² http://mediator.org.pl/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=17&Itemid=35

³ Dziennik Urzędowy z dnia 9 września 2005 r.

⁴ Znowelizowana Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dn. 15 września 2000 roku wprowadza postępowanie mediacyjne.

szkoly czy uczniowie. Dlatego też proponuje się zaadoptowanie idei mediacji do praktyki szkolnej. Włączenie do szkolnej praktyki sztuki mediacji umożliwia porozumienie pomiędzy stronami sporu, daje szansę na pojednanie oraz zadośćuczynienie. Dodatkowo dobrze przeprowadzona mediacja, zgodna z zasadami i etyką, pozwala przyjąć, że w konkretnym przypadku podobna sytuacja konfliktowa już nie zaistnieje, przynosząc uczestnikom sporu satysfakcję z osiągniętego porozumienia.

Konflikt a mediacja

Konflikt pojawia się zawsze tam gdzie są ludzie. Najłatwiej więc określić go jako niezgodność w relacjach interpersonalnych. Brak zgodności i koherencji może wynikać ze sprzecznych celów (dążeń lub potrzeb) przynajmniej dwóch zależnych od siebie osób. Ponadto rozbieżność występuje w tym samym czasie, czyli w trakcie trwania relacji.

Najczęściej spotykaną klasyfikacją sporów jest podział na: konflikt danych (wynikający z ich braku, niespójności, niekomplementarności); konflikt strukturalny (gdy pojawiają się zależności typu dyrektor – pracownik); konflikt relacji (gdy zaburzony jest proces komunikacji); konflikt interesów oraz wartości (Moore 2009).

Z punktu widzenia mediatora najtrudniejszy do rozstrzygnięcia jest konflikt wartości. Wynika to głównie z tego, że wartości stanowią mocno zsubiektywizowany i niemierzalny element obrazu świata każdego człowieka. Zazwyczaj w takich sytuacjach powinno się szukać dalszych, starszych niż ujawnione w pierwszej kolejności, przyczyn niezgody. Takie postępowanie wynika z przekonania, że nie istnieje czysty konflikt przynależący tylko do jednej z wymienionych grup oraz że spierające się strony odwołują się do wartości, chcąc zamaskować rzeczywisty powód niezgody lub czują się bezsilne. Konflikt danych zwykle rozwiązuje się poprzez ich uzupełnienie i jest to teoretycznie najłatwiejszy problem do mediowania.

Szkola ze względu na swoją specyfikę będzie generowała możliwości zaistnienia wszystkich typów konfliktów. Jest to skutek wielorakich zależności interpersonalnych, w tym zróżnicowanego strukturalnie środowiska. Uczniowie są zależni od nauczyciela, ci zaś od dyrektora, tak jak i pracownicy administracyjno-obsługowi. Ale oni swoje stanowiska, funkcje i misje zawdzięczają właśnie uczniom. Wśród młodzieży także istnieje wiele zależności, co może wywoływać konflikty ze wszystkich obszarów klasyfikacji zaproponowanej przez Moore'a.

Pomocne w wyjaśnieniu problemu może okazać się pozytywne przewartościowanie⁵, dzięki któremu mediator nie musi stwierdzać istnienia „konfliktu” przy użyciu tego słowa, które jest nacechowane pejoratywnie, ale zastępuje je określeniem „sporu” lub „problemu” do rozwiązania. Podobny „trik” można zastosować, nazywając przeciwników konfliktu stronami, a nawet partnerami w sprawie. Taki zabieg pozwala spojrzeć uczestnikom sporu na siebie nieco „łagodniejszym wzrokiem” oraz podkreśla wspólny cel, czyli chęć rozwiązania sporu.

Mediacje szkolne w głównej mierze skupiają swoją uwagę na pracy z młodzieżą, pomimo że mogą dotyczyć wszystkich sfer wiążących się z oświatą. W ich obrębie można wyróżnić również mediacje rówieśnicze, które są wyjątkowym procesem opartym na

⁵ Technika peryferyjna polegająca na pozytywnym nazwaniu czegoś innymi słowami, bez zmiany znaczenia.

dialogu pomiędzy samymi uczniami. Bez względu na charakter i przedmiot mediacji każda opiera się na tych samych elementarnych zasadach.

Zasady mediacji w warunkach szkolnych

Każda mediacja opiera się na powszechnie uznanych zasadach, bez których nie da się mówić o procesie mediacyjnym. Wynikają one bezpośrednio z pojmowania mediacji zaproponowanego przez Centrum Mediacji w Warszawie:

[Mediacja to] interwencja – w spór lub negocjacje – dokonywana przez akceptowalną, bezstronną, neutralną „trzecią stronę”, czyli mediatora. Nie ma on władzy do podejmowania decyzji merytorycznych. Celem mediacji jest pomoc zwaśnionym stronom w dobrowolnym osiągnięciu ich własnego wzajemnie akceptowalnego porozumienia w kwestiach spornych. Mediacja jest procesem dobrowolnym i poufnym (Wajerowska-Oniszczyk 2011, s. 4).

Z tak rozumianej mediacji wynikają bezpośrednio zasady: dobrowolności, poufności, bezstronności, neutralności i akceptowalności (Rękas 2010, s. 19).

Dobrowolność mediacji jest rozumiana jako indywidualna decyzja stron o przystąpieniu do rozmów.

Ważne jest, aby obie strony podczas spotkania wstępnego zgodnie wyraziły chęć udziału w mediacjach. W innym wypadku nie może ona być realizowana. Strony muszą się liczyć z tym, że zerwanie mediacji będzie oznaczało zwrócenie sprawy do sądu lub zastosowanie innego środka podejmującego decyzję arbitralnie o rozwiązaniu sporu. Przenosząc tę zasadę na realia szkolne, alternatywą dla mediacji będzie rozstrzygnięcie sprawy przez wychowawcę lub dyrektora, kończące się zwykle wpisaniem uwagi do dziennika, w trudniejszych przypadkach wezwaniem rodziców. Nie daje to nigdy gwarancji, że sprawca zrozumie swoje zachowanie, a pokrzywdzony będzie usatysfakcjonowany, bo jego potrzeby (np. bezpieczeństwa) zostały zaspokojone.

W sytuacji konfliktu pomiędzy nauczycielami lub innymi pracownikami mediacja może powstrzymać rozwój konfliktu, stygmatyzację, podział na obozy koleżeńskie. Istnieje również prawdopodobieństwo, że dobrze przeprowadzona mediacja zapobiegnie przejściu sporu przed sąd koleżeński czy nawet sąd pracy w skrajnych sytuacjach. Warto jednak zaznaczyć, że również wtedy możliwa jest mediacja.

Bezstronność – jest to przede wszystkim cecha mediatora, ale zaprezentowana stronom jako zasada towarzysząca mediacjom daje poczucie bezpieczeństwa.

Pedagog prowadzący mediacje również musi zachować bezstronność. Gwarantuje to uczestnikom sporu, że zostaną wysłuchani i będą równi w prawach. Przy czym zachowanie pedagoga na dalszym etapie postępowania mediacyjnego nie może temu przeczyć, prowokując podważenie przez którąś ze stron zasady bezstronności. Jest to o tyle trudne, że jedną z najbardziej cenionych cech u pedagogów jest zdolność empatii i wysokie kompetencje społeczne. W trakcie mediacji okazanie stronie większej sympatii lub zrozumienia sugeruje przychyłność dla tej osoby, a tym samym zaprzeczenie bezstronności mediacji. Aby uniknąć takich sytuacji, bardzo przydatna okazuje się technika parafrazowania.

Neutralność wynika z założenia, że mediator nie narzuca stronom rozwiązania.

Pedagog, z założenia człowiek kreatywny, nawet mając najlepsze chęci nie nalega na przyjęcie konceptu swego autorstwa, ale dąży do tego, aby strony samodzielnie do-

przewodziły do ugody, tworząc satysfakcjonujące je rozwiązania. Dla uczniów, którzy w procesie mediacji mieliby szansę zaprezentować własne stanowiska i postrzeganie konfliktu, a następnie wspólnie uzgodnili formę porozumienia, mediacja przyniesie zrozumienie motywów działania i większą motywację do spełnienia warunków ugody. Narzucając polecenie zadośćuczynienia, nie stwarza się atmosfery sprzyjającej pojednaniu, lecz poczucie bezwzględnej zależności od pedagoga, który staje się sędzią lub „advokatem diabła”.

Poufność mediacji to jedna z najbardziej bezwzględnych i kategorycznych zasad, które obowiązują w trakcie trwania mediacji.

Wszystko co zostanie powiedziane mediator zachowuje dla siebie. Nie może tego w żaden sposób wykorzystać. Złamanie tej zasady wiąże się z utratą zaufania, co praktycznie może wykluczyć danego mediatora, podważając jego wiarygodność, autentyczność i profesjonalizm. Mediator, który raz stracił zaufanie w społeczności w jakiej pracuje, może go nigdy nie odzyskać, a to praktycznie dyskwalifikuje go w dalszej działalności. Z jednej strony zasada ta sprzyja otworzeniu się uczestników na rozmowę, z drugiej gwarantuje, że to, co powiedzą nie zostanie wykorzystane ani rozpowszechnione. Jeżeli jednak spojrzeć na realia szkolne i przepisy prawne zasada mediacji staje się bardzo problematyczna.

Zasada poufności zabezpiecza uczestników mediacji, że w tak ciasnym i zamkniętym środowisku jak szkoła informacje pozyskane przez pedagoga nie rozejdą się wśród uczniów i nauczycieli. Jednak gdy pedagog otrzymuje wiadomość, która ujawnia zaistnienie przestępstwa, które zagraża bezpieczeństwu, a nawet życiu dziecka, ma obowiązek zgłosić to odpowiednim organom zgodnie z obowiązującą procedurą. Dlatego realizacja tej zasady w szkole wymaga od mediatora ogromnej rozwagi i ostrożności.

Zasada **akceptowalności** oznacza, że uczestnicy sporu akceptują zasady mediacji, ale też osobę mediatora.

Strony przystępując do mediacji muszą zostać poinformowane przez mediatora czym są mediacje, jakie towarzyszą im zasady oraz jaką rolę pełni mediator. Dopiero po wyrażeniu zgody na udział w mediacji (w myśl zasady dobrowolności) i na osobę mediatora rozpoczyna się postępowanie mediacyjne. Skonfliktowani mają prawo nie zgodzić się, aby dana osoba pełniła funkcję mediatora. Nie znaczy to, że mediacja się nie odbędzie, ale że nastąpi zmiana medialna, którą zaakceptują obie strony sporu. Taka możliwość przysługuje również w mediacjach szkolnych. Ze strony mediatora zasada ta oznacza akceptację stron, ich równych praw oraz brak stygmatyzacji w postaci podziału na sprawcę (oskarżonego) i ofiarę.

Mediator w szkole

W szkole funkcję mediatora może pełnić wyłącznie osoba, od której strony sporu nie są bezpośrednio uzależnione. Mediatorem może być np. pedagog. Na jego korzyść przemawia to, że nie pełni on roli oceniającej jak nauczyciel ani nie jest związany zależnością lojalnościową spowodowaną funkcją wychowawcy, co może mieć duże znaczenie przy rozwiązywaniu sporów między uczniami z różnych klas. Jednakże zgodnie z zasadą akceptowalności, strony mają prawo do zmiany mediatora, jeżeli zgodnie stwierdzą, że osoba pedagoga nie będzie sprzyjała rozwiązaniu konfliktu. W takiej sytuacji należy umożliwić osobom będącym w konflikcie zmianę mediatora, biorąc pod uwagę, że taka

decyzja, podjęta przez uczestników, jest czymś, co już na początku mediacji zbliża ich do siebie we wspólnym działaniu. Wówczas proces porozumiewawczy może poprowadzić (na zgodny wniosek stron) wybrany nauczyciel, wychowawca, a nawet kolega. W tym ostatnim przypadku mowa o mediacjach rówieśniczych.

A. Rękas pisze:

Mediator pomaga stronom skoncentrować się na problemach, uzgodnieniu na czym one polegają, a następnie wypracowaniu satysfakcjonującego strony porozumienia. Mediator nie może narzucać stronom własnych propozycji rozwiązania konfliktu czy sporu. Musi zachować neutralność i bezstronność. Powinien prowadzić mediację w taki sposób, by ewentualna nierównowaga stron nie miała wpływu na przebieg mediacji i jej ostateczny wynik (Rękas 2010, s. 26).

Wspomniana nierównowaga sił w odniesieniu do realiów szkolnych może mieć różnorakie podstawy. Wiek (uczeń starszy i młodszy), funkcja (np. przewodniczący, skarbnik), siła (agresja) lub też grupy (cała klasa, zespół, grupki koleżeńskie skonfliktowane wzajemnie lub przeciwstawione jednostce) to czynniki sprzyjające zaburzeniu rozkładu sił w mediacji, co *de facto* ją uniemożliwia, gdyż jej wynik nigdy nie będzie satysfakcjonujący. Zadaniem mediatora jest dbałość w trakcie mediacji o równość stron, ale przy zachowaniu bezstronności. Jeżeli w konflikcie bierze udział jakiś wycinek społeczności szkolnej, grupa uczniów, to na mediację zaprasza się jej reprezentację.

Nie zaleca się, aby mediatorem w sporze (bez względu na to, czy uczestniczą w nim uczniowie czy nauczyciele) był dyrektor szkoły. Wynika to tylko i wyłącznie z charakteru pełnionej funkcji. Mediator nie ocenia uczestników sporu, ale ich czyny. Wykorzystuje swoją wiedzę i umiejętności, aby pomóc stronom „dogadać się”. Zawsze zakłada się, że jeżeli doszło do mediacji, to ludzie mają chęć rozwiązania sytuacji, a nie eskalacji konfliktu.

Wspomniana już wielość relacji i struktur stwarza możliwość utworzenia pewnej klasyfikacji konfliktów. Oto zestaw podstawowych powiązań:

- uczeń vs uczeń,
- uczeń vs nauczyciel,
- nauczyciel vs dyrektor,
- nauczyciel vs nauczyciel,
- rodzic vs nauczyciel,
- rodzice vs uczeń,
- klasa vs uczeń,
- klasa vs klasa,
- klasa vs nauczyciel.

To tylko niektóre z możliwych połączeń. W każdej z tych par możliwa jest mediacja przy pomocy pedagoga.

W ciągu ostatnich lat temat przemocy w szkole stał się jednym z najczęściej poruszanych problemów zarówno w mediach, jak i w pokojach nauczycielskich, wśród rodziców i uczniów. Nastąpił wzrost świadomości o tym, że przemoc przybiera różnorodne formy – psychiczną, fizyczną bądź werbalną.

Przykładowe konflikty szkolne to:

- przezywanie kolegów ze względu na ich wygląd, ubranie, pochodzenie czy zachowanie,
- obrażanie członków rodziny rówieśników,

- formy napastowania seksualnego, tj. komentowanie dziewcząt i tego jak się rozwijają, ob sceniczne napisy na ścianach,
- ingerencje w personalne strony, tj. zabieranie ich i chowanie,
- wyśmiewanie, np. za błędy popełnione na lekcjach,
- odrzucenie, tj. niedopuszczenie do zabawy w grupie⁶.

Są to najczęstsze problemy występujące w przestrzeni między-uczniowskiej. Do częstych należą również konflikty pomiędzy nauczycielami. Jednak ze względu na specyfikę tego grona, do mediacji dochodzi sporadycznie; problemy okrywa się milczeniem, do momentu, w którym nie wybuchną ze wzmocnioną siłą.

„Wiedza o rozwiązywaniu sporów bez przemocy” to nowatorski w polskich realiach program profilaktyczno-edukacyjny, którego głównym celem jest wprowadzenie dzieci i młodzieży w świat mediacji. Jest organizowany dzięki Polskiemu Centrum Mediacji. Poprzez szereg spotkań w szkołach zapoznaje się uczniów z zagadnieniami dotyczącymi konfliktów, przemocy. Odbывают się prezentacje i ćwiczenia umiejętności rozwiązywania sporów przy użyciu różnych technik mediacyjno-negocjacyjnych.

J. Wóycicka z zadowoleniem wypowiada się o programie i towarzyszącym mu kursie „Rozwiązuję problemy bez przemocy”:

Program jest kierowany do gimnazjalistów 26 szkół. Uważam, że zasługuje na dużą promocję i szeroką kontynuację. Z relacji uczniów wynika bowiem, że podczas programu nauczyli się bardzo wiele o umiejętnościach rozwiązywania sporów, o ich przyczynach i wreszcie – nabrali przekonania, że dzięki mediacjom mogą uczynić szkolny świat lepszym (Wóycicka 2008, s. 8).

Miejsce i procedura prowadzenia mediacji

Miejsce spotkania mediatora ze stronami powinno być neutralne i bezpieczne. Nie powinno kojarzyć się z organami ścigania. Dlatego gabinet dyrektora szkoły lub sekretariat pełen ludzi nigdy nie powinny być wykorzystywane w mediacji. Pomieszczenie, w jakim będą prowadzone rozmowy, powinno być na tyle przestronne i uporządkowane, by nie przytłaczało lub krępowało rozmówców. Zgodnie z zasadą poufności pedagog winien zadbać, by w miejscu mediacji nie było osób trzecich, postronnych dla sprawy, które mogłyby spowodować załamanie mediacji i zasady poufności.

Mediacja swoją wyjątkowość zawdzięcza między innymi procedurze jej prowadzenia. Powoduje ona przede wszystkim, że obie strony sporu niezależnie od siebie i przedmiotu konfliktu mogą przedstawić swój subiektywny punkt widzenia sprawy oraz zdarzeń. Ma to miejsce na wstępnym spotkaniu. Organizuje się je oddzielnie dla każdej ze stron w celu poinformowania uczestników o zasadach mediacji, o jej zaletach oraz następstwach. Po odbyciu dwóch spotkań wstępnych, po jednym dla każdej strony, przychodzi czas na wspólne spotkanie uczestników. Mają oni możliwość zweryfikować swoje wersje, poznać motywy, emocje i zrozumieć je. Mediator pomaga to osiągnąć poprzez parafrazowanie, podsumowywanie, ale też poprzez dbałość o przestrzeganie zasad mediacji i procedury. Podczas rozmów powinien dowiedzieć się, jakie są oczekiwania

⁶ [www.mediacja.com/index.php/Mediacje - szkolne.html](http://www.mediacja.com/index.php/Mediacje%20-%20szkolne.html)

stron od procesu mediacji, od partnera w sporze, ale też, jakie widzą oni rozwiązania tej sytuacji. Należy pamiętać, że mediator nie narzuca swoich wizji i propozycji.

W trakcie postępowania mediacyjnego mediator zachęca strony do nawiązania dialogu oraz unikania konfrontacji i szukania porozumienia. Strony same wybierają technikę rozwiązania sporu i odgrywają szczególnie ważną rolę w samodzielnym dążeniu do znalezienia rozwiązania, które będzie dla nich najbardziej odpowiednie (Rękas 2010, s. 16).

Jeżeli strony uznały propozycje rozwiązań za satysfakcjonujące, mediator może przystąpić do spisania ugody. Zawsze powinien stać na straży realności ugody, jeżeli uczestnicy poza przeprosinami zobowiązują się do jakiejś formy zadośćuczynienia. Uczniowie mogą chcieć zawrzeć w ugodzie np. pomoc w lekcjach, wspólne ćwiczenia, może to być jakaś praca charytatywna. Istnieje możliwość, że skłóceni uczniowie w procesie mediacji porozumieją się, wyjaśnią sobie wzajemne emocje i motywy i nie będą się domagać niczego poza przeprosinami.

Ugoda zawarta w wyniku mediacji szkolnych tudzież rówieńczych nie ma jakichś szczególnych wymogów formalnych, ale żeby nadać jej wagę powinna zostać spisana w obecności wszystkich stron, z datą oraz ustalonymi warunkami. Pedagog powinien zadbać o to, żeby ugoda była konkretna. Jeżeli dochodzi do jakichś zobowiązań poza przeprosinami, np. pomocy w nauce matematyki, to samo zawarcie w uwadze takiego stwierdzenia nie wystarczy. Trzeba dodać, jak często uczniowie będą się spotykać na wspólnych zajęciach, jak długo (miesiąc, semestr), gdzie i o jakiej porze. Ugodę podpisują obie strony oraz mediator, co wzmacnia rangę i moc jej wykonalności.

Mediator nie ma narzędzi, aby skontrolować, czy strony stosują się do ustaleń z procesu mediacji, ale wyjątkowość rozwiązywania sporów w szkole tą metodą pozwala pedagogowi czuwać nad realizacją ugody. Czasami konieczność (wynikająca z przedmiotu sporu) pozwala odpowiedzialnymi za realizację ugody uczynić rodziców.

Sprawiedliwość naprawcza

Sytuacja konfliktowa, u podstaw której leży strata, powoduje zazwyczaj u osoby pokrzywdzonej „wymierzenie sprawiedliwości”, zaś po stronie sprawcy interesem jest naprawić wyrządzoną szkodę. W trakcie mediacji odsłaniają się motywy oraz emocje, które uświadamiają osobom skonfliktowanym, że po drugiej stronie stoi człowiek, który kieruje się potrzebami, tak jak my. Poszkodowany ma pewne oczekiwania, a sprawca jest gotów przyjąć odpowiedzialność za swój czyn. Można wówczas powiedzieć o sprawiedliwości naprawczej.

U jej podstaw tkwi dążenie do naprawienia wyrządzonej krzywdy lub popełnionego przestępstwa. Istotą programów i praktyk sprawiedliwości naprawczej jest zaangażowanie i współpraca wszystkich osób, w których interesie leży rozwiązanie danego problemu. Podejmowane działania koncentrują się na potrzebach, uczuciach, oczekiwaniach poszkodowanego oraz przyjęciu odpowiedzialności przez sprawcę⁷.

Podkreśla się, że dużym walorem idei sprawiedliwości naprawczej jest możliwość aktywnego uczestnictwa ofiary we własnej sprawie, co ma stanowić dla niej dużą pomoc w wyjściu z osobistego kryzysu wywołanego przestępstwem⁸.

⁷ www.mediacja.com/index.php/Sprawiedliwosc-naprawcza.html

⁸ www.kul.pl/files/19/Dorobek/F.ciepłySprNaprawcza.pdf

Dojście do sprawiedliwości naprawczej w wyniku mediacji można uznać za sukces stron, które mimo konfliktu i skrajnych stanowisk znalazły porozumienie, a przyczyna sporu wyjaśniona i rozwiązana.

Wychowawczy charakter mediacji w myśl sprawiedliwości naprawczej. Mediacje mają na celu doprowadzenie do porozumienia się stron konfliktu i ewentualnego naprawienia szkód. Już sam fakt zrozumienia i wyjaśnienia sobie nawzajem, co się stało, że musiało dojść do mediacji, może wpłynąć na sprawcę. Prowadząc mediacje szkolne bardzo często podkreśla się (co jest szczególnie ważne) wspólne elementy dla obu stron, co ułatwia wzajemne zrozumienie i otwiera na dialog. Przy realizacji ugody podkreśla się działanie, którego razem podejmują się strony, gdyż ma ono charakter integracyjny, wiążący i pozwala na poznanie się wzajemne. Jest to tym ważniejsze, że uczniowie, którzy poddali się mediacji, po jej zakończeniu wracają do środowiska „naturalnego” życia szkoły.

Mediacja umożliwia stronom nawiązanie dialogu. Jest on atomowym elementem kierującym strony ku przyszłości. Joanna Wóycicka (mediatorka) pisze:

Każdą sytuację konfliktową – wychowawczą, społeczną czy „polityczną” (jestem dziennikarzem) zaczęłam oceniać w kategoriach tego, czy spór można rozwiązać „bez strzelania”, bez surowego oceniania i karania. I dostrzegłam, że w większości przypadków można się porozumieć. Ale do tego potrzeba społecznego przyzwolenia na dialog, trzeba od małego uczyć obywateli umiejętności rozmowy i zrozumienia tego, co druga strona czuje i jakie są jej racje. Warto uczyć, że ugodowe rozwiązania sprawiają, że korzystają na nich wszystkie strony. Po-tem, im młody obywatel jest starszy, należy pozwolić mu żyć z wiedzą o tej zasadzie. Byłyby z tego same korzyści (Wóycicka 2008, s. 5).

Rozmowa daje szansę na zrozumienie i na poznanie.

Wedle idei sprawiedliwości naprawczej, praca sprawcy na rzecz pokrzywdzonego, na którą sam się zgodził lub nawet sam ją zaproponował spowoduje, że wykonanie jej będzie wynikać z autentycznej chęci naprawienia szkody albo przynajmniej ze świadomości konsekwencji takiego czynu, a nie z rozkazu, narzucenia zadośćuczynienia. Narzucona kara nie rozwiązuje konfliktu, lecz go maskuje. Ponadto może zrodzić bunt związany z nieadekwatną sankcją w stosunku do czynu, a dla każdego człowieka naturalne wydaje się być poczucie sprawiedliwości i zaspokojenia potrzeb w sytuacji niekorzystnej jaką jest konflikt.

W sytuacji kiedy obie strony wracają do wspólnego środowiska doprowadzenie do sprawiedliwości naprawczej wydaje się być misją pedagoga. Należy wspomnieć, że zwykle wystarczy usłyszeć słowo „przepraszam” i zapewnić stronom dobre warunki, by same mogły, „wylewając żale” w końcu dojść do twórczego rozwiązania.

Wartość mediacji w przestrzeni szkoły

Podstawową zaletą mediacji prowadzonej w szkole jest obietnica ze strony mediatora dołożenia wszelkich starań, aby pokłóceni mogli żyć razem, nie krzywdząc się dalej. Obie strony, które brały udział w mediacji, otwierają się na dialog i podążają ku rozwojowi harmonii społecznej (zasada jest prosta – rozwiązanie konfliktu). Dzięki mediacji można zlikwidować przeszkody i bariery, które doprowadziły do sporu. Porozumienie jest wypracowane samodzielnie przez strony w poczuciu autonomii i odpowiedzialności

za jego treść, jest przez nie akceptowane i realizowane w odniesieniu do zasygnalizowanych w procesie potrzeb i oczekiwań. Mediacja opiera się na pewnych zasadach, więc uczniowie mają poczucie jej wagi, a ponadto kończy się ugodą, o ile nie doszło do jej zerwania. Zarówno dorośli, jak i dziecko w mediacjach mają możliwość wypowiedzenia się na temat swoich odczuć. Poza tym mediacje szkolne sprzyjają integracji i budowaniu spójnego społeczeństwa obywatelskiego. Pedagog jest osobą, która ma możliwość ingerencji już na początkowym etapie konfliktu, zanim dojdzie do jego eskalacji. Zaletą jest więc bliskość mediatora.

Jedynym utrudnieniem, czynnikiem uniemożliwiającym wręcz prowadzenie mediacji jest brak informacji i edukacji opierającej się na relacjach interpersonalnych. Współczesne formy rozmowy nie sprzyjają spotkaniom, budowaniu relacji i nici porozumienia. Należy zatem dołożyć wszelkich starań, aby pedagodzy, nauczyciele i uczniowie nabywali umiejętności konstruktywnego rozwiązywania konfliktów, sporów poprzez udział w profesjonalnych warsztatach, programach szkoleniowych. Kompetencje podmiotów procesu edukacji i wychowania to gwarancja wysokiej jakości relacji oraz wysokiej jakości pracy szkoły (koncentrującej się na rozwoju, a nie na konfliktach).

LITERATURA

- Moore W.Ch. 2009, *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Warszawa
- Rękas A. (red.) 2010, *Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? Mediacja i sądownictwo polubowne*, Warszawa
- Wajerowska-Oniszczyk B. 2011, *Mediacje w polskim prawie nieletnich*, Warszawa
- Wóycicka J. 2008, *Nie strzelać. Rozmawiać*, „Mediator”, nr 4
- Dziennik Urzędowy z dnia 9 września 2005 r.
- Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dn. 15 września 2000 r.
- www.sjp.pwn.pl/mediacja
- www.mediator.org.pl/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=17&Itemid=35
- [www.mediacja.com/index.php/Mediacje - szkolne.html](http://www.mediacja.com/index.php/Mediacje_-_szkolne.html)
- www.mediacja.com/index.php/Sprawiedliwosa-naprawcza.html
- [www.kul.pl/files/19/Dorobek/ F.cieplySprNaprawcza.pdf](http://www.kul.pl/files/19/Dorobek/F.cieplySprNaprawcza.pdf)